

Les defensores de Choropampa reclamen justícia

Laura Ibáñez

Entrepobles Alacant

Vint-i-dos anys després del vessament de mercuri que els va robar la salut i el futur, les defensores de Choropampa reclamen justícia

Juana Martínez demana justícia des de fa més de 22 anys. Aquesta vegada prova sort davant el III Tribunal Ètic per la Vida i Territori de les Dones Amazòniques i Andines, que té lloc en el marc de la X Trobada Internacional del Fòrum Social Panamazonià (FOSPA), celebrada entre el 28 i el 31 de juliol a Belém do Pará (Brasil).

Juana posa veu i rostre a Choropampa, la comunitat peruana a què pertany i sobre la qual penja una "mort a pausa", com ella i la resta de les seves veïnes anomenen la seva lent morir, reflectit en les elevades xifres de mortalitat. Tal com explica l'activista, "en el passat, una persona moria cada tres o quatre anys. Ara se'n moren tres a quatre al mes". En el seu llarg periple, a Juana l'assisteix el Grup de Formació i Intervenció per al Desenvolupament Sostenible (GRUFIDES), organització dedicada a la defensa legal i acompanyament de comunitats afec-

tades per conflictes ambientals, especialment aquells esdevinguts per l'explotació minera a Cajamarca, departament ubicat al nord del Perú.

Des de l'altra banda de l'Atlàntic, Entrepobles recolza la lluita del poble de Choropampa des del 2007 de la mà de la seva aliada local GRUFIDES. Es tracta, sens dubte, d'una implicació necessària i més que justificada per part de l'entitat de solidaritat internacional, perquè, com comenta Mauro Mazzacani, coordinador de projectes d'Entrepobles al Perú: **"Choropampa representa un succés tràgic i un cas emblemàtic de com la irresponsabilitat i l'avarícia de les transnacionals extractives donen lloc a conductes criminals, amb total menyspreu de la vida i salut de la població que habita als territoris miners i amb l'abandó còmplice dels estats"**.

QUÈ VA PASSAR A CHOROPAMPA EL 2 DE JUNY DE 2000?

El divendres 2 de juny de l'any 2000, començada la tarda, un camió de l'empresa RANSA, contractat per Minera Yanacocha va creuar el districte de Sant Joan, el Centre Poblado Menor de Sant Sebastià de Choropampa i el districte de Magdalena en direcció Lima, la capital del país. Transportava nou pilotes metàl·liques de mercuri elemental i deu cilindres metàl·lics de clor gasós, aquests últims buits. A partir del quilòmetre 155, un dels recipients que contenia mercuri va començar a desprendre's de la càrrega. Va vessar un total de 151 kg d'aquesta substància tòxica en setze punts diferents identificats al llarg de 40 km de carretera, d'acord amb l'Informe de la Comissió Independent a l'Oficina de l'Ombudsman i Assessor en Matèria d'Observança de la Corporació Financera Internacional i l'organisme multilateral de garantia d'in-

s'ha fet evident que els danys són irreversibles. En el transcurs de la seva intervenció davant el tribunal ètic en defensa de les dones amazòniques i andines, Juana Martínez els desgrana: **"Molts de nosaltres patim diferents malalties ja siguin anèmies, leucèmies, diabetis, vessaments de sang, irritacions, mals de cap, morts prematures. Molta gent ha perdut la memòria i una altra ha perdut els ulls", afirma l'activista.**

La investigació científica avala les observacions de Juana. Segons descriuen els doctors Marisa Gaioli i Diego Amoedo i el bioquímic Daniel González a l'article "Impacte del mercuri sobre la salut humana i l'ambient", l'exposició crònica al mercuri té una variada gamma de símptomes entre els quals predominen els d'índole neurològica (fatiga, atacs de pànic, trastorns de la memòria, anorèxia, ansietat, insomni, disfunció cognitiva i motora, etc.). Afecta, així mateix, la glàndula tiroide i el sistema immunològic.

Defensoras y Defensores del Perú

versions, publicat un mes després dels fets. Choropampa es va emportar la pitjor part.

Quan el mercuri es manté en estat líquid, es mostra com una substància bonica de color argentat. Vessat a terra, aviat va atreure l'atenció de nens i nenes, que van voler tocar-lo amb les mans. Creient que podria tenir algun valor, en provenir de la minera, o confonent-ho amb l'azogue, utilitzat en medicina tradicional, la ciutadania de Choropampa va decidir agafar-lo i emmagatzemar-lo sense saber que s'estava enverinant.

MERCURI, VERÍ INHALAT

El principal risc del mercuri per a la salut humana no prové del contacte amb la pell sinó de la inhalació. Com assenyala l'Agència de Protecció Ambiental dels Estats Units (EPA), "a temperatura ambient, el mercuri elemental exposat es pot evaporar fins a convertir-se en un vapor tòxic invisible i vàter. Si s'escalfa, és un gas incolor i vàter". Adherida a terra, a les parets, a la terra, aquesta substància és respirada una vegada i una altra per la gent de Choropampa.

Si durant els primers dies semblava que la població experimentava una intoxicació aguda, però transitòria, per mercuri, avui

Els efectes de l'enverinament afecten particularment la capacitat reproductiva de les dones. Aquestes experimenten una freqüència més gran d'avortaments i embarassos ectòpics, infertilitat i dismenorrea. En darrer terme, l'exposició al mercuri durant l'embaràs pot provocar l'aparició de lesions congènites al sistema nerviós del nonat.

VIDES TRENCADES, LLUITA CONTÍNUA

Tot i que tenen un cert sentiment de vides malmeses, la gent de Choropampa no es rendeixen. "Nosaltres anem lluitant i lluitant i lluitant més de 22 anys i mai no acabem de lluitar perquè estem buscant la vida i la salut de cadascun de nosaltres", afirma contundent Juana Martínez. Es tracta d'una lluita, sens dubte, desigual, davant d'un gegant que encara no ha reparat el dany causat a la comunitat.

COMPRAR EL SILENCI

Minera Yanacocha comença les seves activitats al Perú el 1993 amb el propòsit d'explotar els jaciments d'or de Cajamarca. En el moment en què van passar els fets, estava constituïda com un

consorci entre la nord-americana Newmont Mining Corporation, posseïdora del 51,35% de la mina, la companyia peruana Minas Buenaventura (43,65%) i la Corporació Financera Internacional (CFI) del Grup Banc Mundial (5%). Actualment, la japonesa Sumitomo Corporation ha adquirit aquest últim 5%, segons es pot comprovar a la pàgina web de Newmont Mining Corporation. A partir de novembre de 1993, en constatar-se la presència de mercuri al jaciment, Minera Yanacocha comença a comercialitzar-lo. No desenvolupa, però, cap programa integral per al transport de substàncies tòxiques ni un pla de resposta a emergències, com es va evidenciar en el tractament donat als fets ocorreguts el 2 de juny del 2000.

L'empresa va encoratjar la població, que no tenia equips de protecció, a la recollida del mercuri dies després del vessament, establint un sistema de recompra de la substància a 100 soles (25,95 €) per quilo. Els seus emissaris es van instal·lar a una botiga local, utilitzant per prendre les mesures les balances que eren propietat de l'amo de l'establiment. En aquest sentit, com va puntualitzar un informe de la Defensoria del Poble de 2001, Yanacocha "no va proporcionar informació adequada (per exemple va subestimar i va sobreportar la quantitat de mercuri vessat) ni oportuna" ni a la població afectada ni a les autoritats locals, provincials i nacionals.

Tot i això, la fiscalia provincial no va estimar pertinent denunciar la minera per la comissió d'un delictes ecològic. Tot just se la va sancionar amb una multa de caire administratiu de 600 UIT (Unitats Impositives Tributàries), xifra que equival a 2.760.000 sols peruans o, dit altrament, a 724.168,36 euros, segons tipus de canvi actual. Aquesta sanció va ser imposada pel fet de ser considerada l'empresa responsable d'infraccions greus que van provocar danys a la salut de la població i al medi ambient.

Les accions de compensació impulsades per part de la minera van consistir, d'una banda, en una sèrie d'obres de millora de les infraestructures comunitàries; i, de l'altra, en una mena d'indemnització econòmica oferta a les persones afectades. No obstant això, a canvi de compensacions econòmiques, se'ls instava a signar un acord extrajudicial pel qual renunciaven a emprendre accions penals contra la minera; a iniciar processos administratius referents al vessament de mercuri; i a constituir-se com a part civil en un procés penal relacionat directament o indirectament amb l'incident.

Minera Yanacocha comprava, per tant, el seu silenci. Novament d'acord amb la Defensoria del Poble, aquests acords vulneraven "els drets al procés degut i a una tutela judicial efectiva dels afectats,

drets de la persona humana reconeguts constitucionalment, inherents a la mateixa i irrenunciables".

La minera va prometre atenció sanitària a la ciutadania choropampina, arribant a proporcionar a les persones afectades una assegurança per cinc anys. Tot i això, des del principi, la cobertura va ser insuficient. Actualment, com ha documentat GRUFIDES, el centre de salut de Choropampa es troba buit de subministraments mèdics i no disposa del personal humà i dels recursos tècnics per atendre les necessitats específiques de la comunitat. Sabedora que serà impossible recuperar tot el que ha perdut, aquesta és precisament una de les demandes més repetides per la població perjudicada. Perquè, en definitiva, com clama al final de la seva intervenció davant del tribunal ètic Juana Martínez, veu i rostre de Choropampa: "La vida no es ven. La vida es defensa".

ENTREPOBLES, ALIADA EN LA LLUITA

Cal indicar que Entrepobles desenvolupa el seu acompanyament a la ciutadania de Choropampa des d'un marc més ampli de suport als que es troben afectades per la contaminació generada per les empreses mineres, tal com precisa el coordinador de projectes de l'associació al Perú. Així, les persones contaminades per metalls tòxics a Espinar (Cusco), al sud del país andí, també són recolzades en les seves reivindicacions darrere de veritat, justícia i reparació, punt aquest últim que incorpora l'atenció integral a la seva salut. Aquesta tasca és duta a terme amb altres organitzacions aliades com a Drets Humans Sense Fronteres, Cooperación i la Xarxa Muqui. Entrepobles dona suport, a través de les mateixes organitzacions, a la Plataforma Nacional d'Afectats i Afectades per Metalls Pesats. 🧠🧠

